

Ο φιλελληνισμός και η Ελληνική Επανάσταση

Οι ηρωισμοί αλλά και τα δραματικά γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης (π.χ. οι καταστροφές της Χίου και των Ψαρών και η πολιορκία του Μεσολογγίου με την τραγική της κατάληξη), προκάλεσαν ισχυρή συμπάθεια στην κοινή γνώμη των χωρών της Ευρώπης, αλλά και στην Αμερική. Το κίνημα του φιλελληνισμού προσέλαβε τότε μεγάλες διαστάσεις και διαπέρασε όλα τα κοινωνικά στρώματα.

Οι παράγοντες διαμόρφωσης του φιλελληνισμού

Εκτός όμως από την ανθρώπινη συμπάθεια για τα δεινά ενός αγωνιζόμενου λαού, υπήρξαν και ειδικότεροι παράγοντες που τροφοδότησαν αυτό το κίνημα. Οι κυριότεροι ήταν τρεις. Πρώτον, οι αναμνήσεις της Αρχαιότητας τις οποίες ανακαλούσε ο αγώνας των Ελλήνων, που θεωρούντο απόγονοι εκείνων που δημιούργησαν τον Δυτικό πολιτισμό. Δεν πρέπει, άλλωστε, να λησμονούμε ότι η πνευματική ζωή στην Ευρώπη εκείνη την εποχή χαρακτηριζόταν από το έντονο στοιχείο του κλασικισμού και η αναφορά στα πρόσωπα και τα πράγματα της ελληνικής Αρχαιότητας ήταν ιδιαίτερα συχνή στα φιλολογικά και τα δημοσιογραφικά κείμενα, όπως και στις εικαστικές τέχνες.

Επιπλέον, ο χαρακτήρας της Ελληνικής Επανάστασης θεωρήθηκε από πολλούς, λόγω της θρησκευτικής διαφοράς μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων, αγώνας των καταπιεζόμενων Χριστιανών απέναντι στους καταπιεστές τους Μουσουλμάνους, ένας πόλεμος (κατά την έκφραση της εποχής) του σταυρού εναντίον της ημισελήνου. Η πρώτη αντίδραση, άλλωστε, των Τούρκων απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση, δηλαδή ο απαγχονισμός

του πατριάρχη Γρηγορίου Ε' και των μελών της Ιεράς Συνόδου, ενίσχυε αυτή την αντίληψη.

Τέλος, στην εκδήλωση του φιλελληνισμού συνέβαλε και το εθνικό στοιχείο της Ελληνικής Επανάστασης, το γεγονός δηλαδή ότι επρόκειτο για την εξέγερση ενός λαού που επιχειρούσε με σκληρές θυσίες να επιτύχει την εθνική του αποκατάσταση.

Είναι χαρακτηριστικό ότι τόσο οι συντηρητικοί (αν και όχι όλοι) όσο και οι φιλελεύθεροι (στο σύνολό τους) αισθάνθηκαν την ίδια συμπάθεια για τον Ελληνικό Αγώνα, μολοντί ίσως όχι πάντοτε για τους ίδιους λόγους. Οι συντηρητικοί έδιναν έμφαση στον θρησκευτικό, υποτίθεται, χαρακτήρα της Ελληνικής Επανάστασης και στις αναμνήσεις της Κλασικής Αρχαιότητας τις οποίες αυτή ανακαλούσε, ενώ οι φιλελεύθεροι συγκινούνταν περισσότερο από τον αγώνα ενός λαού που διεκδικούσε τα δικαιώματά του για ελευθερία.

Οι πρώτες φιλελληνικές εκδηλώσεις

Από τη στιγμή που η Ελληνική Επανάσταση έγινε γνωστή στη δυτική και την κεντρική Ευρώπη (σε διάστημα από 20 μέχρι 30 ημέρες, ανάλογα με τις αποστάσεις), οι εφημερίδες κατακλύστηκαν από ειδήσεις για τα γεγονότα, που μεταδίδονταν είτε από πρόσωπα που διέμεναν στα κέντρα της Ανατολής, όπως στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη, και τα οποία έπαιζαν ρόλο ανταποκριτών, είτε από ναυτικούς και άλλους διερχόμενους. Μαζί με τις πληροφορίες για τα πολεμικά γεγονότα, οι εφημερίδες δημοσίευαν και ποικίλες άλλες πληροφορίες για την κατάσταση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, για τους υπόδουλους Έλληνες και, όσο ο χρόνος περνούσε και η Επανάσταση εδραιωνόταν, και για τους ηγέτες των επαναστατημένων Ελλήνων. Οι πληροφορίες αυτές για πρόσωπα και πράγματα άγνωστα στους λαούς της Ευρώπης εξήπταν το ενδιαφέρον, ενώ τα διεκτραγωδούμενα δεινά των Ελλήνων αφύπνιζαν την ανθρώπινη συμπάθεια.

Ήδη από το 1821, αλλά ακόμη περισσότερο κατά τα αμέσως επόμενα χρόνια, κυκλοφόρησαν παντού κείμενα που αναφέρονταν στον Ελληνικό Αγώνα ή εμπνέονταν από αυτόν. Επρόκειτο για φιλολογικά έργα (ποιήματα, θεατρικά έργα, φυλλάδια ιστορικού και πολιτικού περιεχομένου) που εξηγούσαν την κατάσταση των Ελλήνων και υποστήριζαν τον αγώνα τους. Το σύνολο των έργων που δημοσιεύτηκαν στην Ευρώπη και στην Αμερική, και τα οποία σχετίζονταν με την Ελληνική Επανάσταση, υπερβαίνει τα 2.000. Πολλά από τα φιλολογικά, ιδίως, έργα είναι αδέξια ποιήματα αυτοσχέδιων δημιουργών, τα οποία όμως, ακριβώς γι' αυτό, μαρτυρούν την απήχηση του ελληνικού αγώνα σε άτομα που δεν θήτευαν στα γράμματα, αλλά τα οποία ο ενθουσιασμός τους τα ώθησε να επιχειρήσουν να γίνουν υμνωδοί του. Παράλληλα, όμως, την Ελληνική Επανάσταση ύμνησαν και γνωστοί ποιητές της εποχής, όπως οι ακαδημαϊκοί Γκιρώ (Guiraud) και Καζιμίρ Ντελαβίν (Casimir Delavigne) και οι διάσημοι αργότερα Βίκτωρ Ουγκώ (Victor Hugo) και Αλφόνσος Λαμαρτίνος (Alphonse de Lamartine). Εξάλλου, δημιουργήθηκαν και εικαστικά έργα με θέματα εμπνευσμένα από την Ελληνική Επανάσταση και τα δεινά των αγωνιζόμενων Ελλήνων. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του νεαρού τότε

ζωγράφου Ευγενίου Ντελακρουά (Eugene Delacroix), με τα έργα του «Η Καταστροφή της Χίου» και η «Η Ελλάδα επί των ερειπίων του Μεσολογγίου».

Αλληλεγγύη προς τους Έλληνες

Η αλληλεγγύη προς τους Έλληνες εκδηλώθηκε και σε πρακτικότερο επίπεδο, με τη σύσταση σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης φιλελληνικών επιτροπών (κομιτάτων), στις οποίες συμμετείχαν διακεκριμένες προσωπικότητες της εποχής, και οι οποίες απέβλεπαν στην παροχή βοήθειας με ποικίλες μορφές στους επαναστατημένους Έλληνες. Συγκεκριμένα, οι επιτροπές αυτές περιέθαλπαν τους Έλληνες πρόσφυγες που είχαν καταφύγει στην Ευρώπη, διευκόλυναν με χρηματικά ποσά τη μετάβαση εθελοντών στην Ελλάδα και διοργάνωναν εράνους για τη συλλογή χρημάτων που αποστέλλονταν στην Ελλάδα ή χρησιμοποιούντο για την εξαγορά Ελλήνων αιχμαλώτων. Συχνά, πάντως, οι συντηρητικές κυβερνήσεις εμπόδιζαν αυτές τις δραστηριότητες, γιατί έρχονταν σε αντίθεση με την πολιτική τους της υποστήριξης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Γι' αυτό δεν κατέστη δυνατό να συσταθούν φιλελληνικές επιτροπές σε περιοχές της αυστριακής επικράτειας, αντίθετα με ότι συνέβαινε σε χώρες των οποίων η πολιτική προς τους επαναστατημένους Έλληνες ήταν λιγότερο αρνητική ή το πολιτικό τους σύστημα λιγότερο καταπιεστικό. Αξίζει να σημειωθεί ότι τις φιλελληνικές κινήσεις στη δυτική Ευρώπη προώθησαν και Έλληνες που διέμεναν εκεί, όπως ο Αδαμάντιος Κοραΐς και ο κύκλος του στο Παρίσι, οι Έλληνες σπουδαστές σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, ο μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιος (που είχε εγκατασταθεί στην Πίζα), καθώς και απεσταλμένοι από την Ελλάδα, όπως ο γιατρός Πέτρος Ηπίτης, που περιόδευε από την άνοιξη του 1821 σε πολλές χώρες της Ευρώπης και ο οποίος, χάρη στις πολυπληθείς γνωριμίες του, κατόρθωσε να προωθήσει την ελληνική υπόθεση.

Οι πρώτες φιλελληνικές επιτροπές συγκροτήθηκαν από τον Αύγουστο μέχρι και τον Νοέμβριο του 1821 στην Ελβετία και τη Γερμανία. Στην Ελβετία, έδρα των επιτροπών ήταν η Βέρνη, η Ζυρίχη, η Λωζάννη και η Γενεύη, που διέθεταν παραρτήματα και σε μικρότερες πόλεις. Στη Γερμανία, η φιλελληνική δραστηριότητα επικεντρωνόταν στα κρατίδια της νότιας και της κεντρικής Γερμανίας, όπου υπήρχε σχετικά μεγαλύτερη πολιτική ελευθερία και όπου κάποιες ηγεμονικές Αυλές, όπως της Βαυαρίας, ευνοούσαν τον ελληνικό αγώνα. Έτσι, φιλελληνικές επιτροπές με σημαντική δραστηριότητα ιδρύθηκαν στη Στουτγάρδη, στο Μόναχο, στο Ντάρμστατ, στη Χαϊδελβέργη, στη Φρανκφούρτη και αλλού. Ιδιαίτερο ρόλο στον γερμανικό φιλελληνισμό έπαιξαν κάποιες προσωπικότητες από τον πανεπιστημιακό χώρο, οι οποίες με τις εκκλήσεις τους υπέρ των Ελλήνων επηρέαζαν την κοινή γνώμη. Σημαντική από την άποψη αυτή υπήρξε η συμβολή των καθηγητών Κρουγκ (Krug) στη Λειψία και Τηρς (Thiersch) (ή, εξελληνισμένα, Θειρσίου) στο Μόναχο, όπως και του Νήμπουρ (Niebuhr) στο Βερολίνο, του Γιάκομπς (Jacobs) στην Γκότα και πολλών άλλων σε διάφορες γερμανικές πόλεις.

Ίδρυση της πρώτης φιλελληνικής επιτροπής.

Στη Γαλλία, η πρώτη φιλελληνική επιτροπή ιδρύθηκε στο Παρίσι στις αρχές του 1823, στους κόλπους της «Εταιρείας της Χριστιανικής Ηθικής», με την

ονομασία «Επιτροπή υπέρ των Ελλήνων προσφύγων στη Γαλλία». Μεταξύ των μελών της επιτροπής ήταν διακεκριμένες προσωπικότητες της δημόσιας ζωής, φιλελεύθερων αποκλίσεων, όπως ο πρόεδρός της, δούκας ντε λα Ροσφουκώ-Λιανκούρ (de la Rochefoucault-Liancourt), ο δούκας ντε Μπρολί (De Broglie), και οι δυο τους γερουσιαστές, καθώς και βουλευτές και τραπεζίτες. Στα μέλη της συμπεριλαμβάνονταν επίσης Έλληνες που ζούσαν στο Παρίσι, όπως ο Α. Κοραΐς, ο Κ. Σχινάς, ο Α. Βογορίδης και ο Δ. Φωτήλας. Η επιτροπή, σύμφωνα με τους σκοπούς της, θα κατέβαλλε προσπάθειες για την περίθαλψη και διοχέτευση στην Ελλάδα προσφύγων που είχαν καταφύγει στη Γαλλία έπειτα από τις τουρκικές σφαγές στη Μικρά Ασία και τη Χίο, και για τον σκοπό αυτό διοργάνωσε εράνους, στους οποίους συνεισέφεραν γνωστά πρόσωπα της εποχής, αλλά και απλοί άνθρωποι. Τον Φεβρουάριο του 1825 ιδρύθηκε στο Παρίσι μια νέα φιλελληνική επιτροπή με την ονομασία «Φιλανθρωπική Επιτροπή υπέρ των Ελλήνων», με πολύ ευρύτερους στόχους, η οποία απέβλεπε στη συλλογή χρημάτων με εράνους για την παροχή βοήθειας στους Έλληνες σε όλους τους τομείς, μεταξύ των οποίων και στον στρατιωτικό. Μέλη της επιτροπής αυτής, που είναι ευρύτερα γνωστή ως «Φιλελληνικό Κομιτάτο», υπήρξαν και αρκετά μέλη της προηγούμενης επιτροπής. Παράλληλα, η «Εταιρεία της Χριστιανικής Ηθικής» συνέχισε να βοηθά τους Έλληνες, ιδιαίτερα στον τομέα της παιδείας, αναλαμβάνοντας την εκπαίδευση στη Γαλλία ορφανών Ελληνόπουλων και αποστέλλοντας το μέλος της Ντυτρόν (Dutrone) στην Ελλάδα, για να προσφέρει τις υπηρεσίες του στην οργάνωση σχολείων.

Εκτός από το Παρίσι, φιλελληνικές επιτροπές ιδρύθηκαν και στη Μασσαλία. Η πρώτη χρονολογείται λίγο μετά την ίδρυση της «Επιτροπής υπέρ των Ελλήνων προσφύγων» του Παρισιού, με αντίστοιχο πρόγραμμα και σε στενή συνεργασία με εκείνη. Η επιτροπή αυτή διαλύθηκε το 1825, για να δώσει τη θέση της στη φιλελληνική επιτροπή της Μασσαλίας, αντίστοιχης με την ανάλογη του Παρισιού, που ιδρύθηκε τον ίδιο χρόνο. Το 1826 ιδρύθηκε επίσης η «Φιλανθρωπική Εταιρεία» της Μασσαλίας, παράρτημα της αντίστοιχης εταιρείας του Παρισιού, η οποία ανέπτυξε σημαντική δραστηριότητα, ιδιαίτερα για την εξαγορά παιδιών από τα σκλαβοπάζαρα της Ανατολής και τη μεταφορά και την περίθαλψή τους στη Μασσαλία.

Ανάλογη φιλελληνική κίνηση παρατηρήθηκε και σε άλλες πόλεις της Γαλλίας, όπως στη Λυών και στο Στρασβούργο.

Ο Εϋνάρδος

Στον συντονισμό της δράσης των φιλελληνικών επιτροπών της Ευρώπης και γενικά της βοήθειας προς τους Έλληνες ιδιαίτερο ρόλο έπαιξε ο Ελβετός τραπεζίτης Ιωάννης Γαβριήλ Εϋνάρδος (Eynard), μέλος, συγχρόνως, των φιλελληνικών επιτροπών του Παρισιού και της Γενεύης. Ο Εϋνάρδος, που διατηρούσε σχέσεις με τους ηγέτες της Ευρώπης της εποχής του, χρησιμοποιούσε την επιρροή του, αλλά και τις μεγάλες οργανωτικές του ικανότητες, όπως και ένα μέρος των εισοδημάτων του, υπέρ των αγωνιζόμενων Ελλήνων. Ιδιαίτερη πρόνοια είχε λάβει για την κάλυψη των επισιτιστικών αναγκών της χειμαζόμενης Ελλάδας και ιδιαίτερα των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι, και για τον σκοπό αυτό οργάνωσε αποστολές

από την Ιταλία, την οποία και επισκέφθηκε το 1826. Παράλληλα, φρόντισε και για την εξαγορά Ελλήνων αιχμαλώτων μετά την πτώση του Μεσολογγίου, για την ορθή χρήση των δανείων που είχε εξασφαλίσει η Ελλάδα το 1824 και το 1825, για τη στρατιωτική ενίσχυση του Αγώνα και για την εκπαίδευση Ελληνοπαίδων. Ο Εϋνάρδος βρισκόταν σε προσωπική επαφή και με πολιτικούς στην Ελλάδα ή με Έλληνες του εξωτερικού, προς τους οποίους απηύθυνε συμβουλές, ενώ, παράλληλα, κάποιοι Έλληνες επιζητούσαν την εύνοιά του στις μεταξύ τους διαμάχες.

Μεγάλη Βρετανία

Η φιλελληνική κίνηση στη

Φιλελληνική κίνηση αναπτύχθηκε και στη Μεγάλη Βρετανία, περιορισμένη αρχικά, αλλά σε σημαντική έκταση αργότερα. Οι πρώτες εκδηλώσεις της περιορίζονταν σε προσωπικό επίπεδο, όπως του λόρδου Έρσκιν (Erskine), που δημοσίευσε το 1822 επιστολή προς τον κόμη του Λίβερπουλ για το θέμα των Ελλήνων. Λίγο αργότερα, η κίνηση έλαβε συλλογικό χαρακτήρα, ιδίως με τη σύσταση, στις αρχές του 1823, της «Ελληνικής Επιτροπής» του Λονδίνου, στην οποία μετείχαν επιφανή μέλη της αγγλικής κοινωνίας που διακρίνονταν για τη δραστηριότητά τους, όπως ο Τζων Μπάουρινγκ (John Bowring) και ο Εδουάρδος Μπλάκιερ (Edward Bouverie). Ο τελευταίος στάλθηκε από την επιτροπή στην Ελλάδα για να μελετήσει επιτόπου την κατάσταση. Επιστρέφοντας, υπέβαλε τον Σεπτέμβριο του 1823 «Αναφορά για την παρούσα κατάσταση της Ελληνικής Συνομοσπονδίας». Εκτός από τις συνήθειες δραστηριότητες για τη διενέργεια εράνων και την αποστολή βοήθειας προς τους Έλληνες, η φιλελληνική επιτροπή του Λονδίνου έπαιξε σημαντικό ρόλο στη σύναψη των αγγλικών δανείων προς την Ελλάδα, γεγονός το οποίο, παρά τους δυσμενείς όρους τους, θεωρήθηκε μεγάλη επιτυχία, αφού αποτέλεσε

έμμεση αλλά σαφή βρετανική αναγνώριση της υπόστασης του ελληνικού κράτους.

Στη φιλελληνική επιτροπή του Λονδίνου μετείχε και ο λόρδος Βύρων, ήδη επιφανής ποιητής και γνωστός επίσης στην αγγλική κοινωνία για την ιδιόρρυθμη ζωή του, ο οποίος με την παρουσία του και τον θάνατό του στην Ελλάδα έδωσε νέα ώθηση στο φιλελληνικό κίνημα. Ο λόρδος Βύρων έφθασε στο Μεσολόγγι τον Δεκέμβριο του 1823 ως αντιπρόσωπος της φιλελληνικής επιτροπής, όπως και ο συνταγματάρχης Στάνχοουπ (Stanhope), αφού κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του είχε συναντηθεί σε πολλές πόλεις της Ευρώπης με εκπροσώπους φιλελληνικών επιτροπών και άλλες προσωπικότητες, όπως με τον Καποδίστρια στην Ελβετία. Ο Στάνχοουπ παρέμεινε για λίγο στην Ελλάδα και, μετά τον θάνατό του Βύρωνα, προσπάθησε να βοηθήσει τους Έλληνες με κάθε τρόπο. Τον Βύρωνα ακολούθησαν στην Ελλάδα και άλλοι Βρετανοί, όπως ο οπλοουργός Πάρυ (Parry), ο μετέπειτα ιστορικός της Ελληνικής Επανάστασης Τζωρτζ Φίνλεϋ (George Finlay) και ο Εδουάρδος Τρελώνυ (Edward Trelawny), καθένας από τους οποίους προσέφερε τις υπηρεσίες του στον ελληνικό αγώνα στα μέτρο των δυνατοτήτων του.

Ο φιλελληνισμός στην Αμερική

Εκτός από τις ευρωπαϊκές χώρες (μεταξύ των οποίων θα πρέπει να αναφέρουμε τις Κάτω Χώρες, στις οποίες ανήκε τότε και το σημερινό Βέλγιο, όπως και τις σκανδιναβικές, με προεξάρχουσα τη Σουηδία), το φιλελληνικό κίνημα εκδηλώθηκε και στη Βόρεια Αμερική. Συγκεκριμένα, την 15^η Ιανουαρίου του 1822 δημοσιεύθηκε ανοικτή διακήρυξη υπέρ της Ελληνικής Επανάστασης από τη Δημοκρατία της Αϊτής.

Μολονότι η αμερικανική ήπειρος βρισκόταν μακριά από το θέατρο των γεγονότων, ο απόηχος της Ελληνικής Επανάστασης έφτασε μέχρι εκεί μέσω των σχετικών ειδήσεων που δημοσίευαν οι εφημερίδες. Σε μια χώρα όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, που είχε ιδρυθεί πρόσφατα ως αποτέλεσμα ενός επαναστατικού αγώνα, η προσπάθεια των Ελλήνων, που έφεραν επιπλέον ένα ιστορικό όνομα και ήταν Χριστιανοί, ήταν φυσικό να μην αφήσει ασυγκίνητους πολλούς από τους πολίτες της. Εξάλλου, ιδιαίτερη αίσθηση είχε προκαλέσει η προκήρυξη που απηύθυνε η Πελοποννησιακή Γερουσία προς τον αμερικανικό λαό. Χαρακτηριστικό της φιλικής διάθεσης της αμερικανικής κοινής γνώμης απέναντι στους αγωνιζόμενους Έλληνες είναι το γεγονός ότι ο πρόεδρος Μονρόε, στα ετήσια μηνύματά του τον Δεκέμβριο του 1822, του 1823 και του 1824, εξέφρασε ευχή υπέρ της ελληνικής ανεξαρτησίας, αν και με προσεκτικό τρόπο. Βέβαια, μολονότι η ευχή από την πλευρά της επίσημης πολιτείας παρέμεινε πλατωνική, αφού η αμερικανική κυβέρνηση επιδίωκε εκείνη την εποχή τη σύναψη εμπορικών συνθηκών με την Οθωμανική Αυτοκρατορία που θα προωθούσαν τα αμερικανικά συμφέροντα στην Ανατολή, οπωσδήποτε όμως ενθάρρυνε τους Αμερικανούς πολίτες σε ενέργειες υπέρ των Ελλήνων. Οι συζητήσεις που πραγματοποιούντο κατά καιρούς στο αμερικανικό Κογκρέσο για το Ελληνικό Ζήτημα συντηρούσαν επίσης το φιλελληνικό κλίμα.

Οι φιλελληνικές εκδηλώσεις στην Αμερική ξεκίνησαν από ορισμένα πρόσωπα, για να λάβουν στη συνέχεια και ευρύτερο χαρακτήρα. Ένας από τους πρώτους

φιλέλληνες Αμερικανούς υπήρξε ο δημοσιογράφος Εδουάρδος Έβερρετ (Edward Everett), φίλος των ελληνικών γραμμάτων, που είχε επισκεφθεί παλαιότερα την Ελλάδα και ο οποίος, με άρθρα του και αναδημοσιεύσεις κειμένων των ελληνικών επαναστατικών Αρχών, εξήπτε το ενδιαφέρον υπέρ των Ελλήνων. Λίγο αργότερα, από το 1823 και εξής, άρχισαν να ιδρύονται στις μεγάλες πόλεις της Ανατολικής Ακτής (Βοστώνη, Νέα Υόρκη, Φιλαδέλφεια) φιλελληνικές επιτροπές, που συγκέντρωναν σημαντικές προσφορές σε χρήμα και σε είδος (ιδιαίτερα σε ρουχισμό) και τις απέστειλαν στην Ελλάδα μέσω του Λονδίνου. Θα πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τη φιλειρηνική νοοτροπία που κυριαρχούσε τότε στην Αμερική, η αμερικανική βοήθεια συνίστατο σε παροχή μέσων για την επιβίωση του πληθυσμού και όχι για την κάλυψη στρατιωτικών αναγκών.

Από την Αμερική ήλθαν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στην Ελλάδα διακεκριμένοι άνδρες μεταξύ των οποίων και ο γιατρός Σαμουήλ Χάου (Samuel Howe), που εξελίχθηκε αργότερα στην πατρίδα του σε μεγάλο φιλόδοξο, και ο οποίος παρέμεινε στην Ελλάδα επί μία εξαετία (επανήλθε και κατά την Κρητική Επανάσταση του 1866), προσφέροντας τις ιατρικές του υπηρεσίες. Μετά την επιστροφή του στην Αμερική, δημοσίευσε (όπως και άλλοι Αμερικανοί φιλέλληνες) τις εντυπώσεις του σε ένα έργο του για την Ελληνική Επανάσταση, που απέβη πολύ χρήσιμο για την ενημέρωση των συμπατριωτών του

Στο πνεύμα παροχής ανθρωπιστικών υπηρεσιών κινήθηκε και η δράση ιεραποστόλων κατά τα τελευταία χρόνια της Επανάστασης. Τότε έφθασαν στην Ελλάδα Αμερικανοί εκπαιδευτικοί με σκοπό την ίδρυση σχολείων. Μεταξύ αυτών ήταν και ο Τζων Χιλ (John Hill), που εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα το 1830 και αργότερα ίδρυσε ένα παρθενγωγείο, το οποίο λειτουργεί ακόμη και σήμερα φέροντας το όνομά του.

Οι ξένοι εθελοντές

Είναι φανερό ότι ο φιλελληνισμός των επιτροπών και των κινητοποιήσεων υπέρ των Ελλήνων στις διάφορες χώρες προσέφερε πολλά στους άμαχους και στους αγωνιζόμενους Έλληνες. Όμως, η κορυφαία εκδήλωση του φιλελληνισμού υπήρξε η μετάβαση στην Ελλάδα εθελοντών, για να αγωνιστούν για την ελληνική ανεξαρτησία. Η αξία αυτού του εγχειρήματος δεν πρέπει να κρίνεται μόνο από τα πρακτικά αποτελέσματά του, αλλά και από την ενέργεια αυτή καθ' αυτήν, που συνεπαγόταν και ενδεχόμενη θυσία της ζωής τους: πράγματι, ένας σημαντικός αριθμός από τους ξένους εθελοντές έπεσε στα πεδία των μαχών υπέρ της ελληνικής ελευθερίας.

Όμως, δεν θα πρέπει να αγνοηθεί ότι μεταξύ των εθελοντών πολλοί ήλθαν στην Ελλάδα χωρίς σαφή συνείδηση των επιδιωκόμενων στόχων. Στην απόφασή τους αυτή οδηγήθηκαν συχνά από τις συνθήκες που επικρατούσαν τότε στην Ευρώπη, σε συνδυασμό και με τις δικές τους φιλοδοξίες. Μετά τη λήξη των Ναπολεόντειων Πολέμων, ένα μεγάλο μέρος όσων είχαν υπηρετήσει στον στρατό απολύθηκαν και έμειναν χωρίς σταθερή απασχόληση. Εξάλλου, σε μια περίοδο συντηρητικής παλινόρθωσης, οι δεδηλωμένοι φιλελεύθεροι δύσκολα είχαν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν μια ικανοποιητική σταδιοδρομία στην πατρίδα τους. Έτσι εξηγείται το γεγονός ότι ορισμένοι από αυτούς έσπευσαν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στις χώρες όπου εκδηλώνονταν επαναστάσεις, όπως στη Λατινική Αμερική και την Ιταλία από

την οποία, μετά την καταστολή των εκεί επαναστάσεων, δημιουργήθηκε κύμα εθελοντών προς την Ελλάδα.

Οι στρατιωτικοί εθελοντές που έφτασαν στην Ελλάδα επιθυμούσαν ασφαλώς να συμβάλουν στην απελευθέρωση των Ελλήνων από τον τουρκικό ζυγό. Όμως, παράλληλα, πολλοί ήλπιζαν να αποκτήσουν εκεί ότι στερούντο λόγω της νέας κατάστασης πραγμάτων στην πατρίδα τους, δηλαδή στρατιωτικούς βαθμούς και αμοιβές. Άλλωστε, κατά κανόνα αγνοούσαν τις συνθήκες της επαναστατημένης χώρας και τα ήθη των κατοίκων της. Έχοντας σχηματίσει από το σχολείο μια συγκεκριμένη και, πάντως, εξιδανικευμένη ιδέα για την αρχαία Ελλάδα και τους αρχαίους Έλληνες, δοκίμαζαν συχνά οδυνηρή έκπληξη μπροστά στην εικόνα της σύγχρονης Ελλάδος και των κατοίκων της. Αλλά και η υποδοχή που συναντούσαν, συχνά δεν ήταν φιλική. Βέβαια, οι Έλληνες εκτιμούσαν όσους προσφέρονταν να αγωνιστούν μαζί τους, όμως, από την άλλη πλευρά, δεν είχαν ανάγκη από ξένους μαχητές αλλά από οπλισμό και πολεμοφόδια, για να τα χρησιμοποιήσουν οι ίδιοι με τον τρόπο που προσδιόριζε η γεωφυσική διαμόρφωση της Ελλάδας. Ένα πρόσθετο πρόβλημα προέκυπτε από το γεγονός ότι όφειλαν να μοιραστούν τη λιτή τροφή τους με τους ξενόφερτους που έφθναν συχνά χωρίς δικά τους μέσα διαβίωσης. Έτσι, πολλές φορές αναπτυσσόταν μια αμοιβαία δυσπιστία μεταξύ των ξένων εθελοντών και των Ελλήνων, με αποτέλεσμα πολλοί εθελοντές να επιστρέφουν σύντομα αγανακτισμένοι στην πατρίδα τους και μερικοί να δημοσιεύουν κείμενα εντυπώσεων με σκληρή κριτική εναντίον των Ελλήνων και όσων συνέβαιναν στην Ελλάδα. Κάποιοι μάλιστα άλλαζαν στρατόπεδο και προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στους Τούρκους, και ιδιαίτερα στους Αιγυπτίους.

Αλλά και μεταξύ των εθελοντών που παρέμειναν και αγωνίστηκαν στην Ελλάδα, δημιουργήθηκαν προβλήματα ιεραρχίας, αφού οι περισσότεροι στις χώρες τους ήταν αξιωματικοί και δεν υπήρχαν τόσες κενές θέσεις στην Ελλάδα, ώστε να υπηρετήσουν με τους βαθμούς τους. Βασικό, επίσης, ήταν το πρόβλημα της στρατιωτικής τακτικής τους, αφού δύσκολα εντάσσονταν στα ελληνικά σώματα και συχνά χρειάστηκε να συγκροτήσουν ιδιαίτερα σώματα τακτικού στρατού. Πολλές φορές και οι σχέσεις μεταξύ των υπηκόων διαφόρων χωρών ήταν προβληματικές, αφού οι εθνικές τους αντιθέσεις μεταφέρονταν και στο ελληνικό έδαφος, με αποτέλεσμα να μην είναι ασυνήθιστες οι ρήξεις μεταξύ Γερμανών και Γάλλων, που οδηγούσαν ακόμη και σε μονομαχίες ή και σε φόνους. Αλλά και οι πολιτικές διαφορές στο εσωτερικό μιας χώρας εκδηλώνονταν στην Ελλάδα, όπως στην περίπτωση των Γάλλων βοναπαρτιστών και ορλεανιστών. Άλλοτε, πάλι, οι κυβερνήσεις διαφόρων χωρών χρησιμοποιούσαν τους υπηκόους τους για την ενίσχυση της επιρροής τους στην Ελλάδα, εις βάρος της επιρροής των ανταγωνιστριών τους χωρών.

Οι φιλέλληνες εθελοντές προέρχονταν κυρίως από τη Γερμανία, τη Γαλλία και την Ιταλία, και σε πολύ μικρότερο βαθμό από άλλες ευρωπαϊκές χώρες ή από τη Βόρεια Αμερική. Κατά τη μετάβασή τους στην Ελλάδα συχνά συναντούσαν σοβαρά προσκόμματα από τις κυβερνήσεις των χωρών τους ή των χωρών που διέσχιζαν, όπως επίσης και οικονομικά προβλήματα, τα οποία προσπάθησαν

να αντιμετωπίσουν, στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, οι διάφορες φιλελληνικές επιτροπές.

Η προσέλευση εθελοντών στην Ελλάδα άρχισε από το καλοκαίρι του 1821. Η πρώτη αποστολή προερχόταν από την Τεργέστη, όπου με έξοδα του Δημητρίου Υψηλάντη συγκροτήθηκε μια μικρή ομάδα Γάλλων και Ιταλών εθελοντών, υπό την ηγεσία του Γάλλου αξιωματικού Μπαλέστ (Baleste). Άλλες αποστολές αναχώρησαν από τη Μασσαλία, η οποία κατά το 1821 και το 1822 αποτέλεσε το κύριο κέντρο διοχέτευσης εθελοντών προς την Ελλάδα.

Οι πρώτοι πυρήνες εθελόντων

Ο πρώτος πυρήνας των εθελοντών επί ελληνικού εδάφους δημιουργήθηκε στην Πελοπόννησο γύρω από τον Δημήτριο Υψηλάντη. Ο Μπαλέστ οργάνωσε ένα σώμα τακτικών το οποίο σταδιακά ενισχύθηκε υπερβαίνοντας τους 300 άνδρες. Οι τακτικοί έλαβαν μέρος σε διάφορες επιχειρήσεις στην Πελοπόννησο, και ιδιαίτερα στην ανεπιτυχή επίθεση εναντίον του Ναυπλίου στα τέλη του 1821, όπου ένα μέρος τους βρήκε τον θάνατο. Τον Φεβρουάριο του 1822 βρέθηκε στην Ελλάδα και ο Γερμανός στρατηγός από τη Βυρτεμβέργη, Κάρολος Νόρμαν (Normann), ο οποίος επιχειρήσει να συνενώσει υπό την αρχηγία του τους φιλέλληνες εθελοντές. Από το Ναυαρίνο, όπου

αποβιβάστηκε, κατευθύνθηκε στην Κόρινθο και εκεί, από το πλήθος των φιλελλήνων που είχε συρρεύσει, συγκρότησε τον Μάιο του 1821 ένα σώμα, κυρίως από Γερμανούς, Γάλλους και Πολωνούς, που τέθηκε στην υπηρεσία του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Το Τάγμα των Φιλελλήνων, όπως ονομάστηκε, ακολούθησε τον Μαυροκορδάτο στο Μεσολόγγι, όπου ο τελευταίος προετοίμαζε την εκστρατεία του στην Ήπειρο. Σε αυτήν έλαβαν μέρος, μέσα σε ποικίλες αντιξοότητες τις οποίες επέτειναν οι εθνικές διαμάχες μεταξύ των Ευρωπαίων εθελοντών, εκτός από το Τάγμα των Φιλελλήνων υπό τον Ντάνια (Danía), ένα άλλο τακτικό σώμα φιλελλήνων υπό τον Πεδεμόντιο Ταρέλα (Tarella), καθώς και ένα σώμα εθελοντών από τα Επτάνησα υπό τον Σπ. Πανά. Οι φιλέλληνες αυτοί συμμετείχαν στη Μάχη του Πέτα στις 4 Ιουνίου 1824, όπου αποδεκατίστηκαν, αφού πολέμησαν με μεγάλη γενναιότητα. Μεταξύ των νεκρών ήταν και οι αρχηγοί Πανάς, Ταρέλα και Ντάνια. Ο Νόρμαν τραυματίστηκε σοβαρά και πέθανε μετά από λίγους μήνες στο Μεσολόγγι.

Νέες αφίξεις

Εκτός από τις μεμονωμένες αφίξεις ξένων εθελοντών που συνεχίζονταν, επιχειρήθηκε η δημιουργία στη Γερμανία συγκροτημένου σώματος από Γερμανούς και Ελβετούς, με σκοπό να πολεμήσουν στην Ελλάδα. Το σχέδιο αυτό συνέλαβε ο Έλληνας Θεοχάρης Κεφαλάς, με τη βοήθεια του Πρώσου αξιωματικού Ντίτμαρ (Dittmar) και την υποστήριξη γερμανικών και ελβετικών φιλελληνικών επιτροπών. Αυτή όμως η προσπάθεια είχε ατυχή κατάληξη. Ο

Κεφαλάς συγκρότησε τη «Γερμανική Λεγεώνα» από 120 εθελοντές που έφτασαν στην Ελλάδα, μέσω Μασσαλίας, τον Δεκέμβριο του 1822. Αλλά η επιχείρηση είχε στηριχθεί σε κακούς υπολογισμούς και σε μια σοβαρή παρεξήγηση. Ενώ δηλαδή ο Κεφαλάς είχε διαβεβαιώσει ότι η ελληνική κυβέρνηση επρόκειτο να αναλάβει τη συντήρηση της λεγεώνας, στην πραγματικότητα δεν υπήρχε ούτε τέτοια πρόθεση ούτε τέτοια δυνατότητα. Αντίθετα, στην Ελλάδα αντιμετώπισαν με δυσπιστία αυτή την επιχείρηση και οι ξένοι της λεγεώνας συνάντησαν πολύ κακή υποδοχή. Στο τέλος, η κατάστασή τους κατέστη απελπιστική, ώστε αναγκάστηκαν να ζητήσουν με απεσταλμένο τους στη Γερμανία τα έξοδα επιστροφής τους.

Παράλληλα με τους εθελοντές που ήλθαν να πολεμήσουν στον στρατό ξηράς, στην Ελλάδα έφτασαν εθελοντές για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους και στο ναυτικό. Η χαρακτηριστικότερη περίπτωση είναι του Βρετανού αξιωματικού του ναυτικού, Χέηστινγκς (FrankAbneyHastings), που έφτασε στην Ελλάδα τον Απρίλιο του 1822 με τον Τζάρβις (Jarvis), γιο του Αμερικανού προξένου στο Αμβούργο. Ο Χέηστινγκς (FrankAbneyHastings) υπηρέτησε πολλαπλά τον Ελληνικό Αγώνα με τις συμβουλές του για την καλύτερη οργάνωση και εξοπλισμό του ελληνικού ναυτικού και με την προσωπική του δράση. Ένας άλλος γνωστός φιλέλληνας υπήρξε ο Γάλλος αξιωματικός του ναυτικού Ζουρνταίν (Jourdain de la Graviere), ο οποίος δημοσίευσε και ενδιαφέροντα απομνημονεύματα για την Ελληνική Επανάσταση.

Μολονότι οι περισσότεροι ξένοι εθελοντές ήλθαν στην Ελλάδα κατά τα δύο πρώτα έτη του Αγώνα, αφίξεις φιλελλήνων συνεχίστηκαν σε όλη τη διάρκεια της Επανάστασης. Μια μικρή έξαρση παρατηρήθηκε μετά την άφιξη του λόρδου Βύρωνα, γύρω από τον οποίο δημιουργήθηκε (με συμμετοχή και παλαιότερων εθελοντών) ένα εκστρατευτικό σώμα. Επίσης, περίπου την ίδια εποχή, μετά την επιβολή του απολυταρχικού καθεστώτος στην Ισπανία με γαλλική στρατιωτική επέμβαση το 1823, δημιουργήθηκε ένα νέο κύμα εθελοντών, που πολεμούσαν προηγουμένως στο πλευρό των Ισπανών

συνταγματικών και αναζητούσαν τώρα νέο πεδίο δράσης.

Μεταξύ των νέων πολιτικών προσφύγων που υπηρέτησαν την ελληνική υπόθεση, θα πρέπει να αναφερθεί ο κόμης Σαντόρε Σανταρόζα (Santa Rosa), ένας από τους αρχηγούς της Επανάστασης του Πεδεμοντίου του 1821, ο οποίος ήλθε στην Ελλάδα τον Νοέμβριο του 1824 από το Λονδίνο και βρήκε τον θάνατο πολεμώντας κατά των Αιγυπτίων στη Σφακτηρία, τον Μάιο του 1825. Ένας άλλος επιφανής φιλέλληνας υπήρξε ο Γάλλος συνταγματάρχης Κάρολος Φαβιέρος (Charles Fabvier), που είχε διακριθεί παλαιότερα κατά τους Ναπολεόντειους Πολέμους και ο οποίος απέκτησε αργότερα υψηλά αξιώματα στην πατρίδα του. Αυτοεξόριστος για πολιτικούς λόγους εκείνη την περίοδο, ήλθε για δεύτερη φορά στην Ελλάδα στις αρχές του 1825 και οργάνωσε ένα σώμα τακτικού στρατού, με το οποίο κατήγαγε σημαντικές επιτυχίες.

Για τον αριθμό των φιλελλήνων που ήλθαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης στην Ελλάδα για να πολεμήσουν δεν έχουμε ακριβή στοιχεία. Από έναν συνδυασμό, πάντως, πληροφοριών μπορούμε να τους υπολογίσουμε σε περίπου 1.200. Από αυτούς υπολογίζεται ότι βρήκαν τον θάνατο περί τους 350, αριθμός όχι ευκαταφρόνητος. Ανάμεσά τους ήταν ο λόρδος Βύρων του οποίου ο θάνατος, μολοντί δεν έπεσε στο πεδίο της μάχης, συνδέεται άμεσα με τις συνθήκες παραμονής του στην Ελλάδα και αποτελεί φόρο στον αγώνα για την ελευθερία της, καθώς προκάλεσε παγκόσμια απήχηση.

Άλλες εκδηλώσεις φιλελληνισμού

Ο φιλελληνισμός, ιδιαίτερα στις χώρες της δυτικής Ευρώπης, εκδηλώθηκε και με μια άλλη μορφή, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πολιτική. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τις πολιτικές απόψεις υπέρ των Ελλήνων, που εκφράστηκαν κυρίως με τη μορφή αρθρογραφίας στις εφημερίδες. Ο φιλελληνισμός αυτός συνδεόταν άμεσα με τις εσωτερικές πολιτικές επιδιώξεις στις χώρες στις οποίες εκδηλώθηκε, γι' αυτό και δεν ήταν άμοιρος πολιτικών υπολογισμών και υστεροβουλιών.

Σε χώρες όπου οι φιλελεύθερες ιδέες ήταν υπό απαγόρευση και η ελεύθερη έκφραση για θέματα εσωτερικής πολιτικής δεν ήταν ανεκτή, όπως στα περισσότερα γερμανικά κράτη, ο φιλελληνισμός, δηλαδή η υποστήριξη του αγώνα για την ελευθερία των Ελλήνων, αποτελούσε έναν έμμεσο τρόπο διακήρυξης φιλελεύθερων ιδανικών και ένα υποκατάστατο της απαγορευμένης στο εσωτερικό πολιτικής δραστηριότητας. Γι' αυτό, οι πιο συντηρητικές κυβερνήσεις είδαν με δυσπιστία τον φιλελληνισμό, γεγονός που ανάγκασε πολλές φιλελληνικές εφημερίδες να αποφεύγουν τα απευθείας σχόλια και να αφήνουν να διαφαίνεται η φιλελληνική τους τοποθέτηση από τις ευνοϊκές ειδήσεις και άλλες συναφείς πληροφορίες για τα πολιτικά πράγματα της Ελλάδος.

Σε χώρες όπου το πολιτικό σύστημα επέτρεπε τους πολιτικούς αγώνες, όπως στη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία, ο φιλελληνισμός ενεπλάκη στις εσωτερικές πολιτικές διαμάχες. Ιδιαίτερα στη Γαλλία, όπου την εποχή εκείνη κυριαρχούσε πολιτική οξύτητα, οι φιλέλληνες, που ήταν ενταμένοι κατά μεγάλο μέρος στην αντιπολίτευση, ασκούσαν έντονη κριτική εναντίον της κυβέρνησης, κατηγορώντας την ότι εγκατέλειπε τους Έλληνες στο έλεος των δημίων τους, ενώ ενίσχυε με κάθε τρόπο τον πασά της Αιγύπτου. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο γνωστός συγγραφέας και πολιτικός Σατωβριάνδος (Rene de Chateaubriand), ο οποίος, ενόσω συμμετείχε από το 1822 μέχρι το 1824 ως υπουργός Εξωτερικών στη γαλλική κυβέρνηση, τηρούσε επιφυλακτική στάση προς τους Έλληνες, όταν για προσωπικούς λόγους πέρασε στην αντιπολίτευση, δημοσίευσε το 1825 μια φλογερή προκήρυξη υπέρ της αγωνιζόμενης Ελλάδας.

Οι πολιτικές αντιδικίες προσέλαβαν ιδιαίτερες διαστάσεις με αφορμή τα κορυφαία γεγονότα της Επανάστασης, όπως την καταστροφή του Μεσολογγίου και τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου. Έτσι, οι αντιπολιτευόμενοι φιλέλληνες αντέδρασαν με μεγάλη βιαιότητα στην πτώση του Μεσολογγίου, την οποία απέδωσαν στην ευνοϊκή για τους Τούρκους πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων. Από την άλλη πλευρά, η Ναυμαχία του Ναυαρίνου με την ευνοϊκή για τους Έλληνες έκβασή της, που συνέπεσε με την προεκλογική περίοδο στη Γαλλία, διεκδικήθηκε και από τις δύο παρατάξεις: τόσο από τους φιλοκυβερνητικούς, που την προσέγραψαν στην κυβερνητική πολιτική, όσο και από τους αντιπολιτευόμενους, που θεώρησαν ότι προκλήθηκε παρά την κυβερνητική θέληση και ότι οφειλόταν μόνο στους γενναίους Γάλλους ναυτικούς. Ορισμένοι, μάλιστα, κάλεσαν τους Γάλλους εκλογείς να

συντρίψουν τους κυβερνητικούς υποψηφίους, όπως οι ναύαρχοι Κόδρινγκτον (Codrington), Δεριγνύ (deRigny και Χέυδεν (Heyden) συνέτριψαν τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο.

Επιμύθιο

Η εκμετάλλευση του ελληνικού αγώνα για εσωτερικούς πολιτικούς σκοπούς, μολονότι δημιουργεί αμφιβολίες για τα ανιδιοτελή φιλελληνικά αισθήματα αυτών που την επιχείρησαν, αποτελεί συγχρόνως μια απόδειξη για τη θερμή απήχηση που είχε η Ελληνική Επανάσταση στην κοινή γνώμη, ώστε τα κόμματα να θεωρούν ότι οι φιλελληνικές τους εκδηλώσεις μπορούσαν να έχουν θετικές πολιτικές συνέπειες γι' αυτά, ακόμη και άμεσα εκλογικά οφέλη. Από την άλλη πλευρά, η προβολή με ευνοϊκό πνεύμα του ελληνικού αγώνα, ακόμη και όταν υπέκρυπτε πολιτικές σκοπιμότητες, ήταν φυσικό να επηρεάζει το κοινό και να τροφοδοτεί το ευρύτερο φιλελληνικό κίνημα.

(historical-quest.com)